

การค้าขายของไทยในสมัยโบราณ

การค้าขายในแหลมทองก่อนไทยลงมาตั้งหลักฐาน

ในสมัยโบราณแหลมทองหรือคาบสมุทรมอินโดจีนเป็นสถานที่ที่ชาวอินเดียชอบมาค้าขาย เพราะอยู่ในเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ระหว่างจีนกับอินเดีย เปอร์เซียและอาหรับ ชาวอินเดีย นำสินค้าจากแคว้นต่าง ๆ เช่น จัมปา วิเทหะ มคธ อุชเชนี โกสัมพี วัังสะ โภศล อโยธยา สวรรคตี เวสาลี ผ่านเมืองปากสิมูตร ราชคฤห์ พาราณสี ฝาย มาลงเรือที่เมืองตามลปิตี หรือ ตามพลิตติ หรือคัมลुक อันเป็นท่าเรือใหญ่ด้านตะวันออกของอินเดียในสมัยนั้น มายังลังกาและ สุวรรณภูมิ ตลอดจนเกาะสุมาตรา ซา หมู่เกาะอินโดนีเซีย และเมืองจีน^๑ เส้นทางเดินเรือค้าขายระหว่างจีนกับอินเดียในสมัยโบราณ ปรากฏว่าใช้เรือผ่านไปมาทางช่องแคบมะละกา ครั้นเมื่อมีเรือสินค้าผ่านไปมามากเข้าก็เกิดมีใจสงสัยคอยปล้นเรือสินค้าที่ของแคบ ทำให้พวกพ่อค้าต้องนำสินค้ามาทางบกมากขึ้นที่แหลมมลายู เดินบกผ่านแหลมมลายูไปลงเรือทางอีกฝั่งหนึ่ง เพื่อเดินทางไปค้าขายยังดินแดนอื่น^๒ เมืองท่าสำคัญทางฝั่งตะวันตกของแหลมมลายูคือมะริด และตะนาวศรี^๓ ดังปรากฏว่านิโคโล ดิ กอนติ (Nicolo di Conti) ชาวเมืองเวนิสได้

^๑สง่า กาญจนาคพันธ์ ประวัติการค้าไทย (โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์ พระนคร พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๕) หน้า ๔-๗

^๒เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๔

^๓John Anderson, English Intercourse with Siam in the Seventeenth Century, (London: Kegan Paul, Trench, Trubner, & Co., 1890), pp.14, 18

เดินทางมายังดินแดนแถบนี้ใน พ.ศ. ๑๔๔๕ (ค.ศ. ๑๔๔๒) ได้เขียนเล่าถึงเมืองท่าสำคัญในดินแดนดังกล่าว และได้เอ่ยถึงเมืองเท็นัสสะรี (Tenāseri) หรือเมืองตะนาวศรีว่าเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญเมืองหนึ่ง^๔

พวกพ่อค้าจีนก็ใช้เส้นทางเดินเรือค้าขายติดต่อกับอินเดียและประเทศทางตะวันตกโดยผ่านคาบสมุทรอินโดจีนเช่นเดียวกัน จากจดหมายเหตุจีนในสมัยราชวงศ์เหลียง (Liang) ประมาณ พ.ศ. ๑๐๔๕ - พ.ศ. ๑๐๕๕ (ค.ศ. ๕๐๒ - ๕๕๖) ได้กล่าวถึงแหลมมลายูว่า "...จากตะวันออกมีสายการค้าจากอินเดียและจีนผ่านแหลมมลายู เพื่อหลีกเลี่ยงการเดินทางอ้อมคาบสมุทรอินโดจีน..."^๕ ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า

...ถึงอุยสุภา พวกพ่อค้าจีนก็คงจะบรรทุกสินค้าต่าง ๆ เช่น แพร เครื่องถ้วยชาม ลงสู่ทะเลจากกวางตุ้งแล่นผ่านประเทศอินเดีย (จัมปา) และเข้าประเทศพม่า (พม) เจ้าพนักงานมาเรียกเก็บภาษีเป็นหัวเงินหรือทอง หรือไข่มุกด์ หรือของหอม แล้วแต่จะมี พวกพ่อค้าจีนนี้ออกฤณา กลัมพัก^๖ ไปจากเซมรบั๋ง ออกจากนั้นก็มาแวะประเทศ

^๔ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๓ หน้า ๒๑

^๕ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๓ หน้า ๒๑ "the terminus of a trade route across it from the east and along which the commerce of India and China was carried in those days, to escape the journey round the peninsular"

^๖ กลัมพัก ควรเป็น กระลำพัก เป็นเนื้อไม้หอมอย่างชนิดหนึ่ง โดยมากเกิดจากแก่นลำทม ซึ่งเป็นโรคชนิดหนึ่ง ตามสามัญเข้าใจกันว่า มีชาตุหอมอันเป็นภยสัทธินอยู่ในอากาศ เมื่อลงจับต้นไม้อะไรก็ตาม ต้นไม้นั้นจะกลายเป็นกระลำพัก (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓, โรงพิมพ์บริษัทคณะช่างจักษุ พ.ศ. ๒๕๕๓ พระนคร หน้า ๖๖)

จวบพลัทธิ (ทวาราวดี) ขนถ่ายสินค้าขึ้นลง แลออกสำเภอลงมาตามชายฝั่ง ผ่าน
 ประเทศฉันทัน (ราวไต้คอคอดกระลงมาแถวเมืองพุนพิน) ประเทศหลังหง่าเข้า (ราว
 เมืองหลังสวน) และรับสินค้าไม้หอมและกะระบูน แลออกสำเภามาเมืองตันมาหลิง
 (ตามพรลิงค์ หรือนครศรีธรรมราช) ไปประเทศซีหฺลือซุคฺฉี (ศรีวิชัย) ซึ่งเป็นตลาดใหญ่
 ย่านกลางของสินค้าเครื่องเทศ และเสียดาษิอากร และรับสินค้าเครื่องเทศจากประเทศ
 ซีหฺลือซุคฺฉี แล่นสำเภามาตามชายฝั่ง ผ่านเมืองเดียวกิวหลี (ตักโกลา) ตัดข้ามมหา-
 สุมทรไปเกาะลังกา สำเภापอ้ค้ำจิ้นหรือพ้อค้ำอาหรับบางลำอาจเลยไปประเทศอาณี
 (เปอร์เซีย) ขึ้นเดินบกผ่านประเทศเดียวจื่อ (อาหรับ) ไปประเทศค้ำจิ้น คืออาณาจักร
 โรมัน... ๗

หรืออีกทางหนึ่ง พ้อค้ำจิ้นแว่ขึ้นบกยังอาณาจักรทวาราวดี แลกเปลี่ยนสินค้ากับพวก อีระเคียบที่นำ
 สินค้าพื้นเมืองมาค้าขายยังดินแดนแถบนั้น แล รอสุมรสุมกสับประเทศจีน ส่วนพ้อค้ำอินเดียนำ
 สินค้าเดินบกผ่านแหลมมลายูไปยัง เมืองท่าทางฝั่งตะวันตก แลลงเรือไปยังอินเดียน ตั้งปรากฏใน
 จดหมายเหตุจีนในสมัยราชวงศ์เตฮฺยงคังกล่าวแล้ว

การค้าขายในสมัยราชอาณาจักรสุโขทัย

ประเทศไทยแต่เดิมทางทิศเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศจีน เมื่อถูกจีนรุกรานก็ได้
 ถอยลงมาทางใต้ตามลำแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวิน ได้ตั้งเมืองขึ้นปกครองตนเอง ในชั้นแรก
 คนไทยยังมีกำลังน้อยจึงตกอยู่ใต้อำนาจของขอม จนกระทั่งราว พ.ศ. ๙๐๐ จึงได้สลัดอิทธิพล
 ของขอมและตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น มีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์สุโขทัย (พระร่วง)

คือนั้นอาณาจักรสุโขทัยก็เริ่มขยายตัว และได้แผ่อำนาจกว้างขวางออกไปในแผ่นดิน
 พอขุนรามคำแหงมหาราช อาณาเขตทางทิศเหนือติดต่อกับอาณาจักรไทยลานั้นครลำปาง
 ทิศตะวันออกจรดเมืองเวียงจันทน์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือคือเมืองแพร่ เมืองน่าน ตลอด
 ถึงเมืองหลวงพระบาง ฝั่งแม่น้ำโขง ทิศใต้สันนิษฐานว่า แผงไปตลอดแหลมมลายู ทิศ
 ตะวันตกคือเมืองมอญทั้งปวง ตลอดขึ้นไปจนถึงเมืองหงสาวดี

ในคานการค้ายภายใน ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพอขุนรามคำแหง
 ซึ่งได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "... เบื้องต้นนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระอน
 มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมากกลาง มีโรมันนา มีถิ่นฐาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก..."^๙
 แสดงว่าในกรุงสุโขทัยมีตลาดประจำสำหรับประชาชนซื้อขายสินค้ากัน ลักษณะการค้าขาย
 ในกรุงสุโขทัยนั้น มีปรากฏอยู่ในคำจารึกหลักที่ ๑ คานหนึ่ง บรรทัดที่ ๑๔-๑๕ ว่า"...
 เมื่อชั่วพอขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้คือ เจ้าเมืองบเอาจากอบในไพร่ลูทาง..."^{๑๐}
 คำว่าจากอบ จังกอบ แปลว่าภาษีผ่านคาน ลูทางน่าจะแปลว่าเดินทาง เมื่อไทยยังขึ้นแก่
 ขอมนั้น ราษฎรต้องเสียภาษีจังกอบ ซึ่งอาจจะเป็นภาษีอย่างเดียวกับที่เก็บกันในสมัยนั้น หรือ
 อาจจะเป็นภาษีอย่างหนึ่งในหลายอย่าง และสมัยสุโขทัยยกเลิกการเก็บภาษีจังกอบ แต่
 ภาษีชนิดอื่นยังไม่ยกเลิกก็อาจจะเป็นได้ ถ้าเป็นในอย่างแรก ซึ่งน่าจะเป็นไปได้มากกว่า
 เนื่องจากการค้าขายในสมัยนั้น คงเป็นการค้าขายแบบแลกเปลี่ยนของต่อของ (F. troc,
 E. barter) เสียเป็นส่วนมาก ก็สันนิษฐานได้ว่า ในสมัยกรุงสุโขทัยเมื่อยกเลิก

ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ (พิมพ์แจกในงานศพ เจ้าพระยามุขมนตรี
 (อวบ เปาโรหิตย์) พ.ศ. ๒๔๗๗) หน้า ๑๒ มีข้อความดังนี้คือ "...มีเมืองกว้างขวางหลาย
 ปราบเบื้องตะวันออก รอดสระหลวงสองแคว ดุมบาจายสคาเทาฝั่งของ ถึงเวียงจันทร์
 เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรอดคันทิ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพ็ชรบุรี
 ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอดเมืองฉอด เมือง...หงสาวดี
 สมุทหาเป็นแดน เบื้องต้นนอน รอดเมืองแพร่ เมืองน่าน เมือง... เมืองพลัว ฝั่งของ
 เมืองชะวาเป็นที่แล้ว..."

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร พ.ศ. ๒๔๗๗) หน้า ๑๐

^{๑๐} เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๘ หน้า ๘

ภาษีจังกอบแล้ว ก็เลยกลายเป็นเมืองปลอดภาษี^{๑๑} สำหรับในอย่าง ๒ การที่ทีลาจารย์บอกไว้แต่เพียงว่า "...เจ้าเมืองบ่เอาจกอบไ้ไพรรัฐทาง..." นี้หมายถึงการยกเว้นภาษีแต่อย่างเดียวเท่านั้น คือภาษีที่เก็บจากสินค้าขาเข้าและขาออก และสินค้าที่ขนผ่านเขตเมืองสุโขทัย ภาษีที่เรียกจกอบนั้นเป็นธรรมดาของยุคนั้นมีเก็บกันทั่วไป แม้ในยุโรปสมัยเดียวกันก็ถือว่าเป็นภาษีสำคัญตามทางขนส่งสินค้าใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำไรน์ในประเทศเยอรมันนี่ ก็ปรากฏว่ามีผู้สร้างเมืองขึ้นเพื่อเก็บภาษีชนิดนี้จากสินค้าที่ขนผ่าน แต่ภาษีอื่น ๆ อันได้แก่ ส่วย ค่านา และอากรสวนผลไม้ นั้นเข้าใจว่าในสมัยสุโขทัยคงจะได้เก็บจากราษฎรอยู่^{๑๒}

นอกจากนี้ในคำจารึกหลักที่ ๑ ด้านหนึ่ง บรรทัดที่ ๒๐ และ ๒๑ มีว่า "...เพื่อมุ่งหวังไปค้า ชีมาไปขาย ไครจักไครค้าข้างค้า ไครจักไครค้ำค้า ไครจักไครค้าเงื่อนค้าทองคำ ไพรฟ้าหน้าใส..."^{๑๓} แสดงว่าการค้าสมัยสุโขทัยเป็นแบบแข่งขันกันโดยเสรี (free competition) ไม่มีระบบผูกขาดคัดตอน (monopoly)^{๑๔} ดังนั้นเมื่อสันนิษฐานใจความในคำจารึกหลักทั้งสองตอนแล้ว การค้าขายในสมัยกรุงสุโขทัยคงจะเป็นการค้าเสรี เนื่อง

^{๑๑} ขุนประเสริฐสุภมาตรา "แนวความเห็นโดยย่อเกี่ยวกับกฎหมายสมัยกรุงสุโขทัย" คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยกรุงสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๐๓ ของกรมศิลปากร (ทางหุ่นส่วนจากที่คึกิ๊วพร พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๓) หน้า ๑๐๖

^{๑๒} ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช "การปกครองสมัยกรุงสุโขทัย" คำบรรยายสัมมนาโบราณคดี... เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑๑ หน้า ๑๖๗

^{๑๓} ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๕ หน้า ๘

^{๑๔} ขุนประเสริฐสุภมาตรา เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑๑ หน้า ๑๐๗

จากจกอบ^๕ คงจะเป็นภาษีการค้าแต่ชนิดเดียวในสมัยนั้น และจกอบคงจะเรียกเก็บจากสินค้า
 เข้าออกของพ่อค้าที่ได้ค้าขายกันในแหลมทองมาตั้งแต่สมัยโบราณตั้ง เช่นประเทศพม่าหรือศรีวิชัย
 ได้กระทำอยู่ เมื่อเขมรปกครองดินแดนแถบนี้ก็คงจะมีการเรียกเก็บภาษีสั่งกล่าวด้วย การที่พ่อขุน-
 รามคำแหงได้เลิกเก็บภาษีกอบเสีย แสดงว่าพระองค์มุ่งส่งเสริมการค้าขายระหว่างประเทศ
 เปิดโอกาสให้พ่อค้าไทยและต่างประเทศได้นำสินค้าเข้ามาและออกจากอาณาจักรสุโขทัยได้โดย
 ไม่ต้องเสียภาษีอากรใดทั้งสิ้น เป็นการให้มีการค้าเสรี (free trade)^๖ จึงแน่ใจได้ว่า
 ในสมัยกรุงสุโขทัยยังไม่มีการค้าผูกขาด

สำหรับการค้าขายกับต่างประเทศนั้น ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นที่เชื่อได้ว่า ได้มีการค้าขาย
 กับต่างประเทศมาตั้งแต่ก่อนรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว คือคงเป็นการค้าทางเรือระหว่าง
 กรุงสุโขทัยกับเมืองจีนซึ่งมีเป็นครั้งคราว และการค้าขายก็คงจะเจริญขึ้นในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง
 มหาราช^๗

ไทยเริ่มติดต่อกับจีนมาตั้งแต่ จ.ศ. ๖๔๔ (พ.ศ. ๑๒๒๕) พระเจ้าหงวนตี้โจวฮ่องเต้รับสั่ง
 ให้นางจางแห่งกวนลุนเหว ชื่อหออจื่อ เป็นราชทูตไปเกลี้ยกล่อมเสียมก๊กให้เป็นไมตรี ในสมัย
 นั้นตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหง และใน จ.ศ. ๖๕๑ (พ.ศ. ๑๒๓๒) ทลอสก๊กให้ราชทูตนำเครื่อง

^๕จกอบ หรือ จังกอบ เป็นภาษาเขมร หมายถึงภาษีสชนิดหนึ่งที่เก็บจากสัตว์และสิ่งของ
 ที่นำเข้ามาจำหน่าย เป็นภาษีสผ่านด่าน เก็บชักส่วนสินค้าหรือเก็บเงินเป็นอัตราตามขนาดยานพาหนะ
 ที่ขนส่งสินค้า เช่น เรือ เป็นต้น เมื่อผ่านด่านขนอนทางบกทางน้ำ

^๖สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๓๒

^๗เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๖ หน้า ๓๐

ราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าแผ่นดินจีน เหตุที่ไทยจะเป็นไมตรีกับจีนนั้น เกิดแต่ด้วยเรื่อง
 ไปมาค้าขายถึงกันทางทะเล ประเทศไทยมีสินค้าหลายอย่างซึ่งเป็นของต้องการในเมืองจีนแต่
 โบราณมาเหมือนกับทุกวันนี้ และเมืองจีนก็มีสินค้าหลายอย่างที่ไทยต้องการเหมือนกัน การไปมา
 ค้าขายกับเมืองจีนทำให้ไทยได้รับผลประโยชน์มาก แต่ประเพณีจีนในครั้งนั้น ถ้าเมืองต่างประเทศ
 ไปค้าขายต้องมีเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีน จีนจึงจะปล่อยให้ค้าขายได้โดยสะดวก
 เพราะเหตุนี้จึงมีประเพณีที่ถวายบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีน ไม่แต่ประเทศไทยเรา ถึงประเทศ
 อื่นก็อย่างเดียวกัน ต่างประเทศต้องการประโยชน์ในทางค้าขาย จึงจัดเครื่องราชบรรณาการ
 ไปถวายตั้งกล่าว ดังปรากฏว่า สมัยพระเจ้าไถ่ใจฮ่องเต้มีรับสั่งให้ทามประเทศต่าง ๆ ว่า ไม่
 ต้องมาถวายของทุกปี เพราะเป็นการลำบาก ให้สามปีมาครั้งหนึ่ง เนื่องจากจีนจะตีทัพเอาเมือง
 ต่างประเทศที่เป็นไมตรีให้กลายเป็นประเทศราชขึ้นต่อเมืองจีน ที่ว่าไปถวายทุกปีนั้นคือ ถึงฤดู
 มรสุมที่เรือเมืองต่างประเทศไปค้าขายเมืองจีน ก็ส่งราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีนมีละ
 หนึ่งครั้ง เพื่อประโยชน์แก่การค้าขายนี้ไม่ตรงระเบียบการส่งส่วย จึงต้องการให้ตรงกับกำหนด
 การส่งส่วยเสีย และแก้ให้ถวาย ๓ ปีครั้งหนึ่ง ^{๒๐}

นอกจากสุโขทัยจะทำการค้าขายกับจีนแล้ว ยังได้ทำการค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ดัง
 ปรากฏว่ามีการค้าขายทางบก คือ ทางเหนือเป็นเส้นทางระหว่างกรุงสุโขทัยกับเมืองเมาะตะมะ
 โดยผ่านทางแม่สอด ทางใต้ ระหว่างกรุงสุโขทัยกับหัวเมืองฝ่ายข้างใต้ ตั้งแต่เมืองเพชรบุรีลงไป
 ทางตะวันออกเป็นเส้นทางระหว่างสุโขทัยกับลานนาไทย และหลวงพระบาง เวียงจันทน์ การค้าขาย

^{๑๙} ประชุมพงศาวดาร ภาค ๕ "ทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับจีน" (โรงพิมพ์
 รุ่งเรืองรัตน์ พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๓) หน้า ๘๓๘
^{๒๐} เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ^{๑๘} หน้า ๓๔๕
^{๒๑} เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ^{๑๘} หน้า ๓๖๔-๓๖๕

๘

ทางเรือก็มีการค้าขายระหว่างกรุงสุโขทัยกับจีน เขมร เกาะสุมาตรา ซา ฟิลิปปินส์ เกาหลี ญี่ปุ่น ลังกา และอินเดีย ๒๑

สินค้าของไทยที่ส่งออกไปขายต่างประเทศมี เครื่องถ้วยชาม ชนิดที่เรียกว่า เครื่องสังกโลก ได้ส่งออกขายยังเกาะสุมาตรา มลายู ตลอดจนไปจนถึงซา และฟิลิปปินส์ ๒๒ นอกจากนี้นักประวัติศาสตร์บางคน เช่น เอฟ เอช ไซลส์ (F.H. Giles หรือ Phya Indra Montri Srichandrakumara; Vice President of the Siam Society) ว่า เครื่องสังกโลกดังกล่าวได้ส่งออกขายยังแอฟริกา อารเบีย เปอร์เซีย อินเดีย หมู่เกาะสุมาตรา ซา ฟิลิปปินส์ และเมืองจีนอีกด้วย ๒๓

ในรัชสมัยพระเจ้าเลอไทย พ.ศ. ๑๘๗๖ ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา ๓๗ ปี การค้าขายของไทยมีปรากฏในศิลาจารึกนครชุม ซึ่งจารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๐ กล่าวประวัติพระเจ้าเลอไทย มีตอนหนึ่งว่า "...ไพร่พญาโห้ชีเรือไปค้าขีมาไป (ขาย)... " แสดงว่าการค้าขายคงกระทำกันแพร่หลายตลอดมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ๒๔

๒๑ สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๓๖-๓๘

๒๒ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สารสนสมเด็จ (สำนักพิมพ์คลังวิทยา โรงพิมพ์นิยมช่าง พ.ศ. ๒๔๕๕) หน้า ๖๖๕

๒๓ สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๓๘

๒๔ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๓ หน้า ๕๒

สินค้าที่ซื้อขายกันในสมัยกรุงสุโขทัย ไม่ปรากฏว่ามีกล่าวไว้ในที่ใดโดยเฉพาะ^{๒๕} และ
ไม่ปรากฏว่ามีกรผูกขาดสินค้าชนิดใด

การค้าขายในสมัยราชอาณาจักรศรีอยุธยาตอนต้น

ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทอง จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓
(พ.ศ. ๑๘๕๒ - ๒๐๓๘) เป็นสมัยที่ไทยยังไม่มีการค้าติดต่อกับประเทศทางตะวันตก

ในกฎหมายตราสามดวง ลักษณะลักพา^{๒๖} พ.ศ. ๑๘๘๘ เริ่มใช้ในรัชกาลสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอยู่ทอง พ.ศ. ๑๘๕๒ - ๑๙๑๒) หลังจากสร้างกรุงแล้ว ๖ ปี ได้กล่าวถึง
"ตลาดคนसान" ก็คือปสานเหมือนกับในจารึกสุโขทัย แสดงว่าในกรค้าขายภายในก็มีตลาดเป็น
สถานที่ค้าขายเช่นเดียวกัน สำหรับการค้าต่างประเทศนั้น ในกฎหมายลักษณะลักพา สมัยพระเจ้า-

^{๒๕} ในหนังสือประวัติการค้าไทย ของ สง่า กาญจนาคพันธ์ หน้า ๕๒-๕๓ อนุมานว่า
สินค้าออกของไทย - สินค้าพื้นเมือง คงจะมี อำพันทอง ไม้หอมสีเงิน ไม้หอมสีทอง เนื้อไม้
ไม้ฝาง ไม้แก่นคำ กล้วย กานพลู หลอยฮก (จำพวกเครื่องยา) กะวาน พริกไทย ทองคำก้อน
ทองคำทราย พลอยหิน (บ๊อบบี้ยะ) ตะกั่วแข็ง งาช้าง นอรมัต หอระดาม กับ เงิน (ศิลา
จาวริก - ไครจักไครค่าเงินค่าทองคำ) ของหัตถกรรม - มีเครื่องสังกโลก เครื่องถ้วยชาม
เครื่องเคลือบ เครื่องดินเผา แพรลายทอง (ตามจดหมายเหตุจีน อาจเป็นของไทยทำ เช่น
ผ้ายกเป็นต้น) สัตว์ - ช้างม้าคงเป็นสินค้าออกด้วย เนื่องจากปรากฏในศิลาจารึกว่า
"...ไครจักไครค่าช้างค่า ไครจักไครคามาค่า..."

สำหรับสินค้าเข้าของจีนคงมี แพร เครื่องถ้วยชาม ของญี่ปุ่นมี คาบญี่ปุ่น หอก เกราะ
ทองแดง กำมะถัน พืช งามญี่ปุ่น เครื่องรัก ฯลฯ

^{๒๖} กฎหมายตราสามดวง (องค์การค้าของคุรุสภา พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๖) เล่ม ๓
หน้า ๓

อุททอง พ.ศ. ๑๘๕๕ มาตรการหนึ่งว่า "...ผู้ใดลักไฟรฟ้าจากหน้าชายแก่ประเทศต่างเมือง ชาย
ลงเรือลงสาเกาก็ดี เอาสินจ้าง แลส่งคนให้แก่ประเทศต่างเมืองก็ดี จับไ้ครูทวยประการใด
พิจารณาเป็นสัจ ท่านให้ฆ่าผู้นั้นเสีย..." ๒๗ แสดงว่าในสมัยอยุธยาการค้าสาเกายังคง
ดำเนินติดต่อกันอยู่ และก็คงจะห่ากันแพร่หลาย มีพ่อค้าต่างประเทศเข้ามาค้าขายมากหน้าหลาย
ตา จึงมีปรากฏกล่าวถึงพ่อค้าประเทศต่างเมืองลักพาเอาคนไทยออกไป

นอกจากในกฎหมายลักษณะลักพาตั้งกล่าวแล้ว ยังปรากฏมีกล่าวถึงการค้าสาเกใน
กฎหมายลักษณะอื่น ๆ อีก คือกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ พ.ศ. ๑๘๐๓ ๒๘ สมัยสมเด็จพระรามา-
ธิบดีที่ ๑ (อุททอง) ว่า "...มาตรการหนึ่ง ทวยราษฎรทั้งหลาย จะฝากสินค้าให้ท่านไปขายต่าง
เมืองก็ดี ฝากลงสาเกก็ดี ฝากให้ซื้อขายแก่กลางเมืองก็ดี ให้มีผู้เจ้าอยู่แก่เพื่อนฝูงมาช่วยคิด
ราคาทุนทรัพย์ใหญ่เห็น..." ๒๙

กฎหมายลักษณะโจรออกใน พ.ศ. ๑๘๐๓ ๓๐ ในสมัยเดียวกันมีใจความว่า "...มาตรา
หนึ่ง ผู้ใดลักไฟรฟ้าจากหน้าชายแก่ประเทศอันมาต่างเมือง ชายลงเรือลงสาเกก็ดี แลจับไ้ครู
ทวยประการใด พิจารณาเป็นสัจ ท่านให้ฆ่าผู้นั้นเสีย ส่วนต่างประเทศให้เกาะจำไว้ ให้ใหม่

๒๗ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๒ หน้า ๑๕

๒๘ พจนาน์ สุทธิพิศ "การนับปีแห่งพุทธศักราช" ศิลปากร ปีที่ ๗ เล่ม ๑ (พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๕๔, กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๒
หน้า ๑๑๔

๒๙ กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๒ หน้า ๑๓๑

๓๐ พจนาน์ สุทธิพิศ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๒ หน้า ๕๔, กฎหมายตราสามดวง
เล่ม ๓ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๒๒ หน้า ๒๑๐

ฝรั่งและญี่ปุ่น^{๓๔} ยังไม่มีมาค้าขาย แต่การไปมาค้าขายกับเมืองจีน เมืองแขก เมืองจาม เมืองชวา

^{๓๕} ในเรื่องการค้าขายติดต่อกับญี่ปุ่นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้น ในหนังสือประวัติการค้าไทยของสง่า กาญจนาคพันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า ไทยอาจจะได้ทำการค้าขายติดต่อกับญี่ปุ่นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในหน้า ๕๐ ได้เขียนไว้ว่า พ.ศ. ๑๘๓๖ นั้นตรงกับสมัยพระเจ้าอลอไทยก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา ๗ ปี ระหว่างนี้สาเกาไทยอาจไปค้าขายถึงเมืองญี่ปุ่นและเกาหลีโดยที่เดียวก็ได้ เพราะการแต่งสาเกาไปค้าขายถึงเมืองจีนเป็นการกระทำติดต่อกันอยู่แล้วไม่ขาด บางคราวจึงอาจเสไปถึงเกาหลีและญี่ปุ่นด้วย ส่วนการติดต่อกับญี่ปุ่นทางค้าขายตั้งแต่เริ่มสมัยสุโขทัยมา เชื่อว่าได้มีแน่โดยไม่ต้องสงสัย เพราะไทยแต่งสาเกาไปค้าเมืองจีน และญี่ปุ่นก็แต่งสาเกามาค้าเมืองจีน ตลาดค้าอยู่ร่วมกัน จึงย่อมจต้องติดต่อกันเป็นธรรมดา ญี่ปุ่นนิยมไม้หอม นกยูง นกแก้ว ไม้หอมเป็นสินค้าสำคัญของไทย และเป็นของที่ญี่ปุ่นประสงค์อยู่หลายชนิด เครื่องสังกโลกของไทยก็คงจะแพร่หลายไปถึงญี่ปุ่นด้วย

สำหรับในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้น ในหน้า ๑๑๒-๑๑๔ กล่าวว่า ไทยได้มีการค้าขายติดต่อกับญี่ปุ่นในสมัยโยชิโน (พ.ศ. ๑๘๓๖ - ๑๘๓๕) ที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดนั้น สาเกาไทยได้ไปถึงญี่ปุ่นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ หนังสือโตเกียวกาเซตกล่าวว่า เป็นทูตไปจากประเทศไทยใน พ.ศ. ๑๕๓๑ มีกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์โบราณของเกาหลีว่า ทูตคณะนี้ได้ไปถึงญี่ปุ่นในปีที่ ๑๕ รัชกาลพระบรมราชา ต่อมาอีกสามปี (พ.ศ. ๑๕๓๔) พระเจ้ากษัตริย์เกาหลีรับราชทูตที่ไปจากประเทศไทย (สมเด็จพระรามาธิบดี) ต่อจากนี้ราชทูตไทยก็ยังเคยไปประเทศเกาหลีอีก หนังสือมังซี (ประวัติศาสตร์ราชวงศ์เหม็ง) และหนังสือลิวจิวิเสียว (ประวัติศาสตร์สังเขปของหมู่เกาะลิว) ว่า สาเกาไทยได้ไปตามเมืองท่าต่าง ๆ ในหมู่เกาะลิว หนังสือโตเกียวกาเซตกล่าวว่า สาเกาไทยสามารถเดินทางไปถึงเกาหลีและญี่ปุ่นได้ในราว ๔๐ วัน บรรทุกของพื้นเมืองญี่ปุ่น อันเป็นของที่ญี่ปุ่นและเกาหลีนิยมกันมาก และในสมัยมูโรมาจิ (พ.ศ. ๑๕๒๑ - ๑๕๒๒) พวกโคมโงได้แต่งสาเกาไปค้าขายกับจีน เกาหลี และเกาะลิว และมีสินค้าเข้าประเทศหลายอย่างซึ่งเข้าใจว่ามีของไทยด้วย และยังปรากฏว่าสาเกาไทยบรรทุกข้าง ม้า นกยูง นกแก้ว มาถึงเมืองอโคโนมิสโย เมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๑ และ ๑๕๕๕ อีกคราวหนึ่งก็ได้บรรทุกตรงมาจากไทยเสที่เดียว (แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีและสมเด็จพระนครินทราชาธิราช) นอกจากนั้นสาเกาญี่ปุ่นก็ยังได้มาค้าขายถึงไทยตลอดมา

มลายู ตลอดจนอินเดียน เบอร์เนียว และลังกา มีไปมาถึงกันนานมาแล้ว พวกเหล่านี้
ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยแล้วก็คงจะมีบ้าง^{๓๕}

ต่อจากสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) การค้าขายกับต่างประเทศ
ก็คงจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ สมเด็จพระนครินทราธิราชซึ่งครองราชสมบัติใน
พ.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๖๗ ก็ได้เคยเสด็จไปถึงเมืองจีน ตั้งแต่ก่อนครองราชสมบัติ ในพ.ศ. ๑๙๕๐
ในรัชกาลนี้พวกจีนได้เข้ามาตั้งภูมิลำเนา และไปมาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยามากขึ้น
การค้าขายกับประเทศจีนก็คงจะเจริญขึ้นเป็นเงาตามตัว^{๓๖}

ดังนั้นเมื่อถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑)
ในกฎหมายพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน ออกในมหาศักราช ๑๒๘๘ (พ.ศ. ๑๙๘๘
จ.ศ. ๘๑๖)^{๓๗} ได้วางศักดินาชาวเรือสำเภาที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างๆไว้ในกรมท่าซ้าย
นอกจากนี้ยังมีศักดินาของข้าราชการ^{๓๘} ซึ่งใตวราชการเกี่ยวข้องกับการค้าขายกับต่าง-
ประเทศอีกด้วย แสดงว่า ลักษณะการค้าขายกับต่างประเทศของไทยได้มีการวางระเบียบ
ราชการมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นแล้ว ดังปรากฏว่า

...ออกญาศรีธรรมราชเคชะชาติอำมาตยานุชิต พิศิธรัตนราชโกษาธิบดี

^{๓๕}พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ ตอน ๑ (โรงพิมพ์
ชาวยุชย์ พระนคร พ.ศ. ๒๔๙๕) หน้า ๓๒๖-๓๒๗

^{๓๖}หลวงลือคำหาศรี (เลื่อน ศรีวรรณะ) หลวงขุนหกลีการ (ขุน อ่อง-
ระเบียบ) ขุนวิทญายุชิต (นาม ชัยรัตน์) ประวัติศาสตร์ไทยฉบับพิศดาร (โรงพิมพ์
อุทสาทะ พระนคร พ.ศ. ๒๔๙๒) หน้า ๗๗

^{๓๗}กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (องค์การฯ ของคุรุสภา พระนคร พ.ศ. ๒๕๐๖)
หน้า ๒๑๘

^{๓๘}เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๓๗ หน้า ๑๓๓-๑๓๔

อภัยพิริยบรากรมพาทู ตราบัวแก้ว ถือกักตึกนา		๑๐๐๐๐
.....	
พระจุลราชมนตรี ^{๓๕}		นา ๑๕๐๐
ขุนราชเศรษฐี ปลัดไควาแซกประเทศนา มลายู อังกฤษ ^{๔๐}		นา ๕๐๐
หมื่นพิณจวาทิ	}	ลาม ๔ คน
หมื่นศรีทรงภาษา		
หมื่นสัจจวาทิ		
หมื่นสำเรจวาทิ		
หมื่นทิพวาจา	}	ลามอังกฤษ ๒ คน ^{๔๑}
หมื่นเทพวาจา		
หลวงนพเกษ เจ้าท่าไควาพราหมณ์เกษ		นา ๕๐๐
หมื่นสัจจะวาจา	}	ลาม ๒ คน
หมื่นสัจจวาทิ		
หลวงโชติกรราชเศรษฐี เจ้ากรมถือกักตึกนา		๑๕๐๐
หลวงเพชภักดี เจ้าท่า ไควาวิสันดา ^{๔๒}		นา ๒๐๐
ขุนทองสื่อ	}	เงินลำนายอำเภอ
ขุนทองสมุท		

^{๓๕} พระจุลราชมนตรี เป็นเจ้ากรม และขุนราชเศรษฐี เป็นปลัดกรม

^{๔๐} อังกฤษยังไม่ได้เข้ามาค้าขายกับไทยในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่เข้ามาค้าขายในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ.๒๑๕๕ การที่มีเอยถึงอังกฤษคงเป็นเพราะ เติมขึ้น เมื่อไทยได้ค้าขายติดต่อกับอังกฤษแล้วในชั้นหลัง

^{๔๑} ลามอังกฤษ คงเพิ่มเข้ามาในชั้นหลัง

^{๔๒} วิสันดา หรือ ฮอลันดา เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ขุนรวาที ลามฝรั่งเศษ ^{๔๓}	นา ๓๐๐
ขุนราชชาติ	} ลามกะปิตัน
ขุนรักษาสมุท	
ขุนวิสุทศากร ลามแปสนายสาเอภาปากน้ำ	นา ๔๐๐... ^{๔๔}

สำหรับเจ้าพนักงานต่าง ๆ ที่ประจำอยู่ในเรือสำเภาที่มีศักดิ์ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การตั้งท่าเทียบศักดิ์นาของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรือสำเภา แสดงว่าการค้าขายกับต่างประเทศ ซึ่งเป็นการค้าสำเภาเป็นส่วนใหญ่ ได้ทำกันอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ครั้งนั้น จึงนับว่ามีความสำคัญ เข้าในท่าเทียบศักดิ์นาคด้วย สำหรับเจ้าหน้าที่ในเรือสำเภาที่มีศักดิ์ต่างกันดังนี้คือ

...นายเรือปาก ๔ วาขึ้นไป	}	นา ๔๐๐
จีนแขก ฝรั่ง อังกฤษ สำเภาใหญ่		
นายเรือปากกว้าง ๓ วาเศษ		นา ๒๐๐
จุนจู นายสำเภา		นา ๔๐๐
คนหน คูทาง	} สำเภา {ใหญ่	นา ๒๐๐
ลาตา บานูซียใหญ่		
บันจู ซ่อมแปลงสำเภา	}	นากล ๕๐
โตกง ชาย } ๒ นายท้าย		
จีนเตงเถา ชาย } ๒ บานูซียกลาง	}	นา ๕๐
อาบัน กระโถงกลาง		
จงกว่า ไซคนทั้งนั้น		
เต็กซอ ใต้วาระวางบันทุก		
อากิ่ง ช่างไม้สำเภา ^{๔๕}		

^{๔๓} ฝรั่งเศษเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

^{๔๔} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๓๗ หน้า ๒๓๓๓-๒๓๓๔

^{๔๕} เข้าใจว่าเป็นช่างไม้สำเภา

เอียวกง บูชาพระ
 ตัวเดียว ว่าสายเดียวกับเส้าท่าย
 ส่าป็น กับเส้าหน้า
 หมอ
 เท้าเตง ว่าสมอ
 ฮู่เคี้ยว ทอดคิง
 อิคเซียร์
 ยี่เซียร์ } ต
 สามเซียร์ }
 จับกะเถา กวาดส่าเถา
 เบี้ยป็น จ่ายกับข้าว
 ฮินเตง ๘ คน ทนาย
 นายรอง ๘ คน ไ้รวางคนละ ๑๖

หน้า ๓๐

หน้า ๕๕... ๕๖

สำหรับกรปรับปรุงตำแหน่งหน้าที่ราชการในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในตำแหน่ง
 ตักดินามีกล่าวถึงคำกรมท่า เจ้าท่า ซึ่งคู่กันกับคลังสินค้า อันเป็นของมีมาแต่โบราณ จึงชวนให้เข้าใจ
 ว่า ทั้งคลังสินค้าและกรมท่า คงจะเกิดขึ้นในครั้งนั้นเอง ^{๕๖} แต่อย่างไรก็ตามสำหรับเรื่อง

^{๕๖} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๓๗ หน้า ๒๓๕-๒๓๖

^{๕๗} สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๕๖, John Anderson
 เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๓ ได้กล่าวว่า พระคลังสินค้าเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง
 (หลังจากขึ้นครองราชย์เล็กน้อย) หน้า ๕๕๓

พระคลังสินค้ายังไม่มียกฐานะเป็นอันมั่นคงลงไปอย่างแน่นอน กล่าวได้แต่เพียงว่า กรมท่าเกิดขึ้นในสมัยนี้ เพราะการค้าขายที่ได้ทำกับจีนและแขกมาแต่เดิม ไทยได้แต่งตั้งเจ้าไปค้าขายกับจีน และได้รับรองชาวต่างประเทศซึ่งสมัยนั้นมีแขก เช่น แขกอินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ ตลอดจนแขกมัวร์ เข้าม้าค้าขาย ทั้งการค้าสำเภาทางจีนและรับรองพ่อค้าแขกที่มีมากขึ้นทุกที อันนี้จึงเป็นเหตุให้จัดตั้งกรมท่าขึ้นเป็นราชการแผ่นดินส่วนหนึ่งในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยได้แยกให้พระจุฬาราชมนตรีว่าฝ่ายแขก และหลวงโฆฎีกราชเศรษฐีว่าฝ่ายจีน สำหรับที่ว่าเกี่ยวข้องกับอังกฤษวิสัยดำนั้น เข้าใจว่าทำเนียบราชการฝ่ายโฆษาธิบดีเป็นของที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นจากเดิม ในเมื่อได้มีพวกฝรั่ง เข้าม้าค้าขายในสมัยหลัง ๆ อีก โดยจัดแยกเอาไปรวมเข้าไว้กับฝ่ายแขกบ้าง ฝ่ายจีนบ้าง แลแต่จะเหมาะแก่เหตุการณ์ ๔๘

ประเทศที่ไทยติดต่อกับค้าขายมากในสมัยอยุธยาตอนต้นมีประเทศจีน ไทยได้ทำการค้าขายติดต่อกับประเทศจีนมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งตรงกับแผ่นดินพระเจ้าไท้โจวฮองเต้ (ค.ศ. ๑๓๖๘ - ๑๓๘๘, พ.ศ. ๑๘๑๑ - ๑๘๓๑) ๔๙ ดังปรากฏว่าใน พ.ศ. ๑๘๑๓ พระเจ้าไท้โจวฮองเต้มีรับสั่งให้ราชทูตหุ้มฉินนำพระกระแสรับสั่งไปยังอาณาจักรเสียนหลอ และใน พ.ศ. ๑๘๑๔ กษัตริย์เสียนหลอส่งทูตมาถวายสาส์น ถวายช้างบ้าน เคาหกเท้า และสิ่งของพื้นเมือง เสียนหลอได้ส่งทูตมาถวายขัมมมงคลใหม่ในปีต่อไปอีกในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พ.ศ. ๑๘๑๓-๑๘๓๑) ก็ได้ส่งทูตไปเมืองจีน ๕๐ ใน พ.ศ. ๑๘๑๕ และ ๑๘๑๗ ใน พ.ศ. ๑๘๑๗ นี้เองปรากฏว่าพระเจ้าไท้โจวฮองเต้

๔๘ สง่า กาดูจนาคพันธ์ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๑๐๔-๑๐๕

๔๙ เฉลิม บงบุญเกิด "เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน" ศิลปากร ปีที่ ๙ เล่ม ๒

(กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๓๖

๕๐ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๔๘ หน้า ๓๖

...มีพระกระแสน้ำสั่งแก่งชู และพนักงานในกระทรวงชนบทธรรมเนียมพิธีการว่า ในสมัยโบราณเจ้าครองนครได้มาถวายการเย็บเยียนเล็กน้อยต่อองค์แต่ปีละครั้ง และถวายการเย็บเยียนเป็นการใหญ่ ๓ ปีต่อครั้ง ส่วนนอกแผ่นดินจีนนั้น ๓๐ ปีมาเข้าครั้งหนึ่ง สิ่งของที่ถวายเป็นบรรณาการก็เพียงแต่แสดงความเคารพนบโดยสุจริตใจเท่านั้น แต่เกาหลีเท่านั้นที่พอจะทราบธรรมเนียมพิธีและดนตรี ฉะนั้นจึงได้สั่งให้มาถวายบรรณาการสามปีต่อครั้ง อาณาจักรที่อยู่ไกลอื่น ๆ เช่น จ้างเฉิง อันหนาน ซิวหยาง ลวอหลี่ เจ้าอาว ป้อหนี่ ชันฟูฉี เสียนหลอหู่ เจียนสะ าสา มาถวายบรรณาการก็บ่อยครั้ง เหนื่อยยากและสิ้นเปลืองเกินไป ฉะนั้นไม่จำเป็นต้องกระทำเช่นเดิม... ๕๑

แต่อย่างไรก็ตามปรากฏว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยก็ได้ส่งทูตถวายสาส์นและสิ่งของต่าง ๆ อยู่เนือง ๆ ดังปรากฏว่า ใน พ.ศ. ๑๘๙๘ และ ๑๘๙๖ และในปีต่อ ๆ ไปแทบทุกปี ตกอยู่ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ การที่ไทยหมั้นส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีก็เพื่อจะหาทางไปติดต่อกับชาย ดังปรากฏว่าใน พ.ศ. ๑๘๓๐

...เสียนหลอมาถวายบรรณาการพริกไทยหมื่นซั่ง ไม่นางหมื่นซั่ง พระเจ้าไท้โจ้วองค์เถรทรงส่งขุนนางนำสิ่งของไปพระราชทานตอบแทนเป็นอันมาก ฉะนั้นราษฎรเมืองอุโนโจ้วซื้อไม้กฤษณาและของอื่นของเสียนหลอ เจ้าเมืองลงโทะฐานคบค้าพวกฮวน ควรประหารชีวิต พระเจ้าไท้โจ้วองค์เถรับสั่งว่า อุโนโจ้วเป็นสถานที่ที่เสียนหลอจำต้องผ่าน เนื่องจากการไปมา จึงได้มีการซื้อขาย มีใช้เป็นการคบค้าพวกฮวน จึงได้รับพระราชทานอภัยโทษ... ๕๒

๕๑ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๔๘ หน้า ๓๖-๓๗

๕๒ เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๔๘ หน้า ๓๘-๔๐

ทั้งนี้ก็ตรงกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงไว้ในเรื่องการแต่งพระราชสาส์นไปเมืองจีนแต่โบราณว่า "...การค้าขายสำเภามีกำไรมากมาย ส่งเครื่องบรรณาการไปครั้งใดก็มีกำไรมากกว่าบรรณาการของของที่ส่งไป ไทยจึงยอมทำการค้าต่อไป..."^{๕๓} แม้จะรู้ว่าถูกจีนหลอกหลวงว่า ไทยเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของกรุงจีน และขอถวายเมืองเป็นเมืองกอง ๓ ปี ครั้งหนึ่ง ดังที่ได้เคยกระทำกันมาอยู่ทุกสมัย

ตามในพงศาวดารราชวงศ์เหม็งปรากฏว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ไทยได้แต่งตั้งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีอยู่เนือง ๆ สินค้าของไทยนอกจากกัญญาแล้ว ก็ปรากฏว่ามี ไม้ฝาง พริกไทย กรักสี^{๕๔} ช้าง ชั่ว กำนาน กาสาวพัสดร์ ฝ้ายฝ้าย^{๕๕}

^{๕๓} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "พร้อมให้พระราชสาส์น^{คุณทูตไทย}ไปเมืองจีนแต่โบราณ" ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์แจกในงานพระเมรุพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีนาคสวาทิ พ.ศ. ๒๔๗๕) หน้า ๖๗

^{๕๔} กรักสี เป็นไม้เถาชนิดหนึ่งในจำพวกแกแล แก่นแดง ๆ มีเลี่ยนดำ ๆ ใ้ทำยา ("พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน" (โรงพิมพ์วิษัฒณะช่าง จำกัด พ.ศ. ๒๔๕๓) หน้า ๗๔)

^{๕๕} มีหลักฐานปรากฏอยู่ในเรื่อง เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน ของ เฉลิม บงบุญเก็ค ศิลาจารึก ปีที่ ๗ เล่ม ๒ และเล่ม ๓ หน้า ๔๐, ๖๑, ๖๓ ตามลำดับดังนี้

"...แผ่นดินฮงบูปีที่ ๒๓ (ค.ศ. ๑๓๕๐ พ.ศ. ๑๘๙๓) เลียนหลอมถวายไม้ฝาง พริกไทย กรักสี หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นซั่ง..." ในแผ่นดินคังฮี้ ปีที่ ๔๗ (ค.ศ. ๑๗๐๔ พ.ศ. ๒๒๔๗) "...เลี่ยนหลอมถวายบรรณาการ ช้างบ้าน ๒ เชือก ลิงจีนชื่อ ๒ ตัว..." และใน ค.ศ. ๑๗๒๒ พ.ศ. ๒๒๖๕ มีความปรากฏตอนหนึ่งว่า "...เลี่ยนหลอมมีข่าวอุคมสมบุญณ ถ้าจะขนะข่าวไปขายยังมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง 닝โป (เสียงไผ่) ๓ แห่ง ๆ ละ ๑ แสนเจียะ ก็จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น ไม่ต้องเก็บภาษีชาวจากเขา เจ้ากระทรวงไต้ปริงกากับทูตของเลี่ยนหลอ ตกลงกันว่าให้เลี่ยนหลอขนข่าวมาได้ ปีละสามแสนเจียะ..." และในปี พ.ศ. ๒๒๗๒ สินค้าของเลี่ยนหลอก็ปรากฏว่ามี กัญญา กำนาน กาสาวพัสดร์ ฝ้ายฝ้ายเป็นพับ เป็นต้น

การแต่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ สมเด็จพระ-
 ราเมศวร สมเด็จพระรามาราชา สมเด็จพระนครินทราชาธิราช สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ และ
 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จุดประสงค์ส่วนใหญ่คือความต้องการไปค้าขาย การทูตเป็นการค้า
 ของแผ่นดิน หรือของพระราชวงศ์ซึ่งนับเป็นหัวหน้าในการค้าขาย นอกจากในครั้งที่คณะทูตไปแล้ว
 ก็ยังมีพ่อค้าหรือบรรดาเดินทางไปมาค้าขายกันอยู่ไม่ขาด แต่การค้าของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้า-
 นายก็ยังคงมีท่ากันอยู่ ดังปรากฏอยู่แล้ว จึงกล่าวได้ว่า พระเจ้าแผ่นดินของไทยได้ทำการค้าสืบ
 เนื่องมาแต่สมัยโบราณแล้ว

นอกจากประเทศจีนแล้ว ไทยยังได้ทำการค้าขายติดต่อกับญี่ปุ่น และเกาหลีในสมัยโยชิโน
 (พ.ศ. ๑๔๖๖ - ๑๕๓๕) แต่ที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดคือ สำเนาไทยได้ไปถึงญี่ปุ่นในสมัยสมเด็จพระ-
 บรมราชาธิราชที่ ๑ หนังสือโตเกียวกาเซตกล่าวว่า เป็นทูตไปจากประเทศไทยในสมัยนั้นคือใน
 พ.ศ. ๑๕๓๑^{๕๖} ในหนังสือประวัติศาสตร์โบราณของเกาหลีว่า ทูตคณะนี้ได้ไปถึงญี่ปุ่นในปีที่ ๑๕
 รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ ต่อมาอีก ๓ ปี ในรัชกาลของสมเด็จพระรามาเมศวร พ.ศ. ๑๕๓๔
 ไทยก็ได้ส่งราชทูตไปเกาหลี^{๕๗} ในหนังสือลิวจิวิลีเยว่า สำเนาไทยได้ไปตามเมืองท่าต่าง ๆ
 ในหมู่เกาะสุมาตรา หนังสือโตเกียวกาเซตกล่าวว่า ระบุว่าสำเนาไทยคู่แข่งขันขันในการค้าขายทาง
 คาบะเล สามารถเดินทางไปถึงเกาหลีและญี่ปุ่นได้ในราว ๕๐ วัน บรรทุกของพื้นเมืองพื้นนั้นอัน
 เป็นของที่คนต่างชาติญี่ปุ่นและชาวเกาหลีนับถือว่าเป็นของหายากไปเนื่อง ๆ ระหว่างสมัยโยโรมาติ
 (พ.ศ. ๑๕๒๑ - ๑๖๒๖) ตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ถึงรัชสมัยสมเด็จพระมหา-
 ธรรมราชา พวกโยโรมาติได้แก่งสำเนาไปค้าขายกับจีน เกาหลี และเกาะสุมาตรา และมีสินค้าเข้า
 ประเทศหลายอย่าง ซึ่งเข้าใจว่ามีของไทยด้วย และยังปรากฏว่า ช้าง ม้า นกยูง นกแก้ว

^{๕๖} สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑ หน้า ๑๓๓

^{๕๗} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๕๖

ก็ได้เป็นสินค้าออกไปขายยังเมืองอียิปต์เมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๑ คราวหนึ่ง และในปี ๑๕๕๕ ก็
บรรทุกตรงไปจากไทยทีเดียว ^{๕๔} นอกจากนั้นสำเภาก็ยังไปมาค้าขายถึงไทยตลอดมา
สินค้าขาเข้าและขาออกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นคงจะมีดังนี้

สินค้าขาออก อำพัน ไม้หอมต่าง ๆ เนื้อไม้ กฤษณา หลอดอก (เครื่องยา) กระจวาน กานพลู
พริกไทย ไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้แก่นคำ ไม้ฝาง ทองคำ เงิน พลอยต่าง ๆ ตะกั่ว งาช้าง นอระมัต
หอยระตัง หนังสือน้ำต่าง ๆ ชมด เครื่องเคลือบ เครื่องปั้นดินเผา ผ้าบางชนิด ผ้าย น้ำตาล
ข้าว จำพวกสัตว์มี ข้าง ม้า นกยูง นกแก้ว (หงส์)

สินค้าขาเข้า แพร่ม้วน แพร่ดอก แพร่โล่ ผ้าม้วน ผ้าลายทอง เครื่องถ้วย เครื่องกระเบื้อง ดาบ
หอก เกราะทองแดง กำมะถัน พืช ฉากญี่ปุ่น เครื่องรัก สารส้ม ^{๕๕}

ในสมัยที่ไทยยังไม่ได้ทำการค้าขายกับประเทศทางตะวันตกนั้น การค้าของไทยก็เจริญ
รุ่งเรืองอยู่แล้ว พระเจ้าแผ่นดินทรงทำการค้าขายเอง มีการจัดระเบียบราชการในด้านการค้าขาย
มาบ้าง เช่น มีพนักงานเจ้าท่า เพื่อติดต่อกับพ่อค้าประเทศชาติต่าง ๆ ในสมัยสมเด็จพระบรมไตร-
โลกนาถแม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันว่าพระคลังสินค้าได้ตั้งขึ้นในสมัยนี้ก็ตาม แต่ก็อาจสันนิษฐานได้ว่า
ระเบียบราชการค้าของหลวงเริ่มมีขึ้นแล้ว และรวมอยู่ในอำนาจโกษาธิบดี (พระคลัง) เมื่อเริ่ม
มีการค้าของหลวงขึ้นในชั้นแรก คงจะยังไม่ได้ผูกขาดการค้าเป็นแต่เฉพาะของหลวงเท่านั้น การ
ค้าผูกขาด หรือระบบคลังสินค้าคงจะเกิดขึ้นในชั้นหลังเมื่อฝรั่ง เข้ามารค้าขาย เนื่องจากพ่อค้าที่มีอยู่
ในประเทศไทยขณะนั้นคงจะเป็นชาวต่างประเทศ คือ จีน อินเดีย เป็นต้น ซึ่งแม้แต่การค้าของ

^{๕๔} เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๕๓ หน้า ๑๑๔ ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี และ
สมเด็จพระนครินทราธิราช

^{๕๕} เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๕๔ หน้า ๑๑๕-๑๑๖

หลวงก็ต้องอาศัยพ่อค้าเหล่านี้เป็นผู้จัดการเดินเรือค้าขาย^{๖๐} ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องอนุญาตให้พวกพ่อค้าเหล่านี้ได้ทำการค้าขายกับต่างประเทศเป็นส่วนตัว เพื่อเป็นการชักจูงให้มีพ่อค้าเข้ามาค้าขายในประเทศด้วย การติดต่อกันนกรมท่าก็จะต้องมีบ้าง แต่เข้าใจว่าระเบียบและกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเช่นสมัยพระคลังสินค้าคงยังไม่มีเป็นแน่ ระบบคลังสินค้าคงจะเกิดขึ้นในชั้นหลัง อย่างไรก็ตามการมีกรมท่า (เจ้าท่า) ก็เท่ากับเริ่มการจัดตั้งระบบการค้าผูกขาดของหลวงขึ้น จึงปรากฏว่า ราชการตำแหน่งเจ้าท่าเกี่ยวข้องกับการค้าสำเภา ซึ่งในสมัยนั้นเป็นการค้าต่างประเทศที่ขึ้นหน้าขึ้นตาอย่างหนึ่ง พ่อค้าต่างประเทศที่จะเข้ามาค้าขายก็จะต้องผ่านพระคลังและกรมท่าก่อนเป็นธรรมดา จึงเท่ากับเป็นการเริ่มการค้าขายผูกขาดของหลวงขึ้นอย่างอ่อน ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นแล้ว.

ศูนย์วิทยพัชการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๖๐} John Anderson เรื่องเดียวกับเชิงอรรถที่ ๓ หน้า ๕๕ กล่าวว่า คนไทยไม่ไ้ซ้กเดินเรือที่สามารถ ดังนั้นเมื่อพวกฮอลันดายอมให้แต่เฉพาะคนไทยเดินเรือค้าขายในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ห้ามจ้างคนชาติอื่นมาเดินเรือไทย ก็เท่ากับเป็นการตัดทางค้าขายของไทยโดยสิ้นเชิง.